

Büyük Bir Yazar Tanıyorum Seksen İki Yaşında

Küçük Bir Kızı Yazmış Ayşe Adında

NEZİHE MERİÇ'in Çocuk Öykülerinde Tema ve Üslup Özellikleri

TKL 433 1.Yarıyıl Ödevi

Hazırlayan: Ayfer (Gürdal) Ünal

AMAÇ: Bu ödevin amacı Nezihe Meriç'in çocuk öykülerindeki tema ve üslup özelliklerini incelemektir. Ödev yedi bölümden oluşur. İlk bölümde yazarın kısa bir yaşam öyküsü sunulduktan sonra, ikinci bölümde çocuk edebiyatına ilişkin anlayışı, üçüncü bölümde hakkında yapılan değerlendirmeler, dördüncü bölümde öykü konularını açıkladıktan sonra temanın belirlenmesi, besinci bölümde yazarın dil ve üslup özellikleri, altıncı bölümde çocuk öykülerine ilişkin eleştiriler ve son bölümde ise kısa bir değerlendirme yer alacaktır.

Nezihe Meriç'in Kısa Yaşam Öyküsü:

Nezihe Meriç 1925'te Gemlik'te doğdu. Karayolları mühendisi olan babasının görevi nedeniyle çocukluğu, doğudan batıya doğru Anadolu'nun çeşitli illerinde geçti. 1943'te Eskişehir Lisesi'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ile aynı üniversitenin Felsefe bölümlerine devam ettiyse de, öğrenimini tamamlamadan ayrıldı (1945). Öğrenim süresinde Verda Ün'le piyano çalıştı. Uzun süre Heybeliada İlkokulu'nda müzik (mandolin birliği) öğretmenliği yaptı (1946–56). 1956'da Salim Şengil'le evlendi. Salim Şengil'in kurucusu olduğu Dost Yayınları'nın ve Dost dergisinin yönetiminde görev aldı (1957–73). İlk yazısı 'Ümit' İstanbul dergisinde (1945), ilk öyküsü 'Bir Şey' Seçilmiş Hikâyeler dergisinde yayımlandı. Korsan Çıkmazı ile 1962 TDK Roman Ödülü'nü, Bir Kara Derin Kuyu ile 1990 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, Yandırma ile 1998 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü, 2004 yılında *Çavlanın İçinde Sessizce* isimli anı kitabıyla Dünya Kitap Yılın Telif Kitabı Ödülü'nü aldı.

Yapıtları:

Öykü: Bozbulanık (1953), Topal Koşma (1956), Menekşeli Bilinç (1965), Dumanaltı (1979), Bir Kara Derin Kuyu (1989), Boşlukta Mavi (1992) Yandırma (1998), Toplu Öyküler 1 (1998), Toplu Öyküler 2 (1998), Çisenti (2005)

Roman: Korsan Çıkmazı (1961), Alacaceren (2003);

Oyun: Sular Aydınlanıyordu (1970), Sevdican (1992), Çın Sabahta (1995); Toplu Oyunlar (2003)

Çocuk Kitapları: Alagün Çocukları (1976), Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında (1992), Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında (1992), Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında (1993), Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında (1994), Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında (1996), Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında (1996), Küçük Bir Kız Tanıyorum On İki Yaşında (1998), Ahmet Adında Bir Çocuk (1998), Dur Dünya Çocukları Bekle (1999).

NEZİHE MERİÇ'İN ÇOCUK EDEBİYATINA BAKIŞI:

Nezihe Meriç yetkinliğinde yazarlarımızın Türk Çocuk Edebiyatına ilgileri ne yazık ki çok sınırlı kalmıştır. Meriç, hem çocukları hem de çocuklar için yazmayı seven bir yazar. Yazarın çocuk edebiyatına ilişkin görüşlerini *Çavlanın İçinde Sessizce*¹ isimli anı kitabından öğrenebiliyoruz.

“Çocuklar için yazmayı sevişim, kendi kendime çok eğlenmem bir yana, önemli buluşumdan. Genellikle, çocuk, büyük adamın küçüğü gibi düşünülüyor. Oysa çocuk başlı başına bir dünya, bir âlem, bir kişi. Dili algılayışı, dili kullanışı, düşünce sistemi, yargılaması, usa vurması hep kendine has. Bizim edebiyat dünyamızda, çocuk edebiyatı yok denecek kadar az ne yazık ki. Ortada çok kitap var da, yazınsal düzey ve çocuk edebiyatı açısından bakıldığında zaman durum umut kırıcı. Çocuklar için hep bir şeyler anlatılıyor. İçinde çocuğun hoşuna gidenler de olabilir. Ama bunlarda, çocuğa dil yoluyla metinden geçecek olan dili iyi kullanma zevki, becerisi, estetik duyguların uyanması, kendini düşünme, çevreyi algılama vb. üzerinde durulmadığı için amaç gerçekleşmiyor.” (Sayfa 19)

Çağdaşlarına sert bir eleştiri getiriyor yazar aynı eserin 38. sayfasında:

“.....Okullar çağırdığı zaman, demin söylediğim gibi ince elemeyen giderseniz, bir bakıyorsunuz ki, daha kimler çağırılmış. Bu şu demek: Çocuk yazını için, işte öyle bir şey, yaz gitsin, herkes yazabilir, kolay iş diye düşünülüyor. Çünkü inceleyin kitapları, dil bozuk, kurgu bozuk, çocuk psikolojisi sıfır, renk bozuk, koku bozuk. Yani çocuklara yaşadıkları kültür yansıtılmıyor. Şu dünyanın neresinde yaşıyorlar. Hangi koşullar içindeler. Gelmişler geçmişleri nedir, gelenek görenek denilen şey nedir, çağdaş yaşam ne demektir, atasözlerimiz, deyimlerimiz, adetlerimiz, masallarımız, alışkanlıklarımız artularıyla, eksileriyle nelerdir aktarılmıyor çocuklara. Yaşadıkları kültürü algılayıp üzerinde düşünmeleri falan verilmiyor, yok canım, bir uydur uydur yaz tekniği var, akıllarına estiği gibi yazıp gidiyorlar.”

39. sayfada bir kitap öneriyor:

“Burada tam sırası, bir örnek vermek istiyorum. Selahattin Dilidüzgün'ün *Çağdaş Çocuk Yazını, Yazın Eğitime Atılan İlk Adım* adlı bir kitabı var..... Öğretmenler, çocuğuna kitap almak isteyen genç anneler, çocuklar için yazmak isteyenler, çocuklarla ilgili kurumlar, yöneticiler için çok faydalı bir kitap. Eğer ilgilenilseydi şimdiye kadar baskı üzerine baskı yapması, su gibi satması gerekirdi.”

Bu önerisinden sonra da bir örnekle çocuğa yaklaşımını somutlaştırıyor: (Sayfa 39):

“...Çocuğa elma, asla,” sevgili yavrum al bu elmayı ye, içinde A, B, C; D; E, F... vitaminleri var. Bunlar senin şuranı, şuranı, buranı, buranı besleyip geliştirecek. Bu çok faydalı bir besindir” diye verilmez. Denir ki, “ay, ay, ay, şu elmanın güzelliğine bak: amma da kırmızı. İmmh kimbilir ne tatlıdır. Al senin olsun. İstersen yiyebilirsin.”

Sonra Selahattin Dilidüzgün'ün kitabını bir tek öğretmenden duymadığından yakınıp, okullardaki kitap ticaretine dikkat çekiyor.

208. sayfada ise anneleri eleştiriyor:

¹ Meriç Neszihe, *Çavlanın İçinde Sessizce*, Sayfa 18-19, YKYayımları, 2004

“Kitapçılarda rastladığım genç annelere hep dikkat ederim. Yüzlerce kitabın arasında çocuklarına ne alacaklarına bir türlü karar veremezler.....İş,aldıkları kitabın,çocuk kitabı olsun,ya da kendisi için alacağı kitap olsun-kendi için alacağı kitap da,ya son günlerin herkesin okudum dediği medya ünlüsü bir kitaptır,ya da bir arkadaşı önermiştir-onun yazınsal değeri olup olmadığı konusuna gelince ,söyleyecek hiçbir sözleri yoktur.Çünkü bu konuda eğitilmemişlerdir.”

Yazarın çocuklar için yazarken nelere dikkat ettiğini izlemenin bir diğer yolu da eserlerin içine serpiştirdiği görüşlerin izini sürmek, örneğin, *Küçük Bir Kız Tanıyorum Oniki Yaşında* isimli eserinin 8.Sayfasında yazar kendi kimliğiyle ortaya çıkar.²

“Ben kim miyim? İyi doğrusu!Ben yazar değil miyim?Sizleri,Ayşe’yi sevmiyor muyum? Seviyorum.Üzerinize titriyorum.Yazarken çok zorlanıyorum.Amacım,sizi düşündürmek.Neden yaşıyoruz,iyilik,kötülük nedir,neyi amaçlamalıyız,bu güzelim dünyada,hep beraber rahat bir düzen içinde yaşayabilmek için neler yapmamız gerekiyor ve binlerce vb. Hay Allah!İnsan yazar da olsa ,bazen sözün ucunu kaçıırveriyor.”

Son olarak yazarın dil edebiyat ilişkisini anlattığı görüşleri ile bu bölümü sonlandırmak isterim. Aktaracağım görüş hem büyükler için yazdıklarında hem çocuklar için yazdıklarında yazarın tartışını oluşturuyor.

“Yazar dış dünyayı gerçekliği algımlarken, imgelerle yaratacağı, kuracağı estetik metnin bir yapı olduğunu, bunun dille kurulduğunu, belli kuralları, belli denge sorunları olduğunu hiç gözden kaçırmaz. Yapıyı ilk sözcüğünden son sözcüğüne dek oluşturan, imgeleri seçen, düzenleyen, yapıyı kuran öğelerin birbirlerine yaptıkları etkilerden ötürü ortaya çıkan titreşimleri, çağrışımları vb.dilin tüm inceliklerini ince ayrıntılarını bilen, sezen, yapan, denetleyen bir güç vardır. Ancak o,yapıtı kusursuz tüme, örgensel tamamlanışa götürebilir. Bu olmak zorundadır. Yazar ancak o zaman söyleyeceği sözü, ileteceği duyguyu, anlamı geçirebilir. İletişim ancak o zaman kesinlikle sağlanabilir. Eksik, olmamış, bütünlenmemiş bir yapıt, hem sanat eseri değildir hem de (bu yüzden)etkileyemez, heyecanlandıramaz, hiçbir anlamı geçiremez.

Sanatı, dili böyle anlıyorum. İşimi hep bu anlayış içinde gerçekleştirmeye çalıştım”³

Başkasının Gözüyle Nezihe Meriç:

Nezihe Meriç’in çocuklara yönelik eserleri hakkında görüş bildiren yazar sayısı çok sınırlı olduğundan onları tema değerlendirme bölümünden sonra ele alacağım. Bu bölümde yetişkinlere yazarken Nezihe Meriç hakkında yapılan değerlendirmelerden tema ve üsluba yönelik olanlara değinmek istiyorum.

İnci Enginün “Hikayelerinde sıkılan, bunalan, mutsuz kişileri-çoğunlukla kadınlardır-kalabalık içinde nice mutlu edecek kişi ve davranışlar gizlidir temasının yanı sıra örf ve adetlerin,alışkanlıkların rahatsız ettiği kadınları anlatan yazar,*Duman altı*’ndaki hikayelerin çoğu 12 Mart dönemiyle ilgilidir ve yine kadın kahramanlar ağırlıktadır”,değerlendirmesine yer vermiştir.⁴

² Meriç,Nezihe,Küçük Bir Kız Tanıyorum Oniki Yaşında, Alkım Yayınları,2003

³ Bezirci,Asım,Nezihe Meriç,Sayfa 62,Evrensel Basım Yayın, Temmuz 1999

⁴ Enginün İnci,Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı,Sayfa 343-344,Dergah Yayınları,Ekim 2006

Mahir Ünlü-Ömer Özcan ikilisi *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı* isimli eserlerinde yazar ile ilgili Asım Bezirci'nin ve Muzaffer Erdost'un değerlendirmelerine yer vermişlerdir.⁵

Muzaffer Erdost'a göre “ *Nezihe Meriç, bütün öykülerinde olayı kendinde topluyor. Daha doğrusu öykülerinin kişileri kendi kalmıyorlar, bağımsız değil, kendilerini yaşamıyorlar, olay çevresinde toplanmıyorlar; Nezihe Meriç'in çevresinde toplanıyorlar. Kişileri bir bütün değil, ancak kendisinin, tanıdığı, kendisinin bildiği kadar var. Buna bir özellik deyip üzerini çizebilirdim ama öyle değil. Kişileri bir bütün olarak ele almayınca, onlara yalnız kendi penceresinden baktıkça olay olarak bütünlüğünü, bağımsızlığını çok kere yitiriyor. Hem böyle olunca, olaylar daha çok yaşanmıyor. Nezihe Meriç olayları anlatıyor. Bu bir yanılma bence. Yalnız söz olarak savunuyor düşüncelerini; olayla ,yaşantılarla yapmıyor bu işi.*

Dili çok değişik. Belli ki dilin olanaklarını aramayı kendine iş edinmiş. Öyküyü herkesten ayrı bir düşüncü, ayrı biçimlendirici olduğu gibi, ayrı da bir deyişi var.”

Asım Bezirci ki yazar hakkında daha sonra 1999 yılında bir de monografi hazırlayacaktır, şöyle der:

“Meriç için hikaye, ‘insanın bir ruh halini, herhangi bir olay karşısındaki durumunun, kısmetine düşen zaman içinde, bir gülüşün, bir davranışının ustaca makaslanıverişidir.’ ...

Hikayelerinin olaylardan çok izlenimlerle, tasvirlerle, duygularla, çağrışımlarla örüldüklerine ve şiirsel duyarlılıklarla beslendiklerine bakıp da Meriç'e hemen ‘romantik’ damgasını basmak yersiz olur. Gerçi onda romantik bir yan yok değil, ama gerçekçi yan daha ağır basıyor. Konularını, çoğunlukla hayattan alıyor, kişilerini çoğunlukla çevreden seçiyor, tasvirlerini çoğunlukla somut verilere yaslıyor, konuşmalarını çoğunlukla kahramanlarının kimliğine uyduruyor.”

Fusun Akatlı ise Nezihe Meriç'in öyküleri için “Öykülerinin başlangıcından öncesini ve bitiminden sonrasını hiç yazmadı” der. Sonra ne demektir bu diye sorup açıklar.

“Yaşanıp duran, devingen akışkan hayatın bir yerinden girip bir kesit almak; o kesiti kendi içinde kurguya kavuşturup bütünlemek, sonra tekrar onu kendi akışına koyverip çıkmak.” Akatlı'nın Nezihe Meriç'in üslubuna ilişkin değerlendirmesi ise şöyledir: *“...Ama yapıdaki doğallık yazarın bir an için bile o dili nesne olarak görmeye, ölçü-biçiyeye, sayıya tartıya vurup kalıplamaya kıyamadığı izlenimini veriyor okuyana. İçinde , yaşanan, sevinilen, sıkılınan, alışveriş edilen, öfkelenilen, sevişilen, gülünen, ağlanan bir dil bu. Öyle ki, dipte hep pırl pırl , zevkli bir İstanbul Türkçesinin müziği akıyor.”⁶*

Fusun Akatlı, bir diğer yazısında “Nezihe Meriç, Bozbulanık'la yazınsal duyarlılığın yaşama sevincine kavuştuğu köşebaşına açılan pencereden seslendi ilk kez okura” derken İnci Enginün'ün temasal değerlendirmesi ile buluşan bir çizgiye gelir.⁷

⁵ Ünlü, Mahir-Özcan, Ömer, 20. yüzyıl Türk Edebiyatı Cilt2, Sayfa463-465, İnkilap Yayınevi, 1990

⁶ Akatlı, Fusun, Nezihe Meriç'i Yeniden Okumak, Varlık Dergisi, Sayı 1074, Sayfa 18-19, Mart 1997

⁷ Akatlı, Fusun, Hikayeciliğimizin Bir Klasığı-Nezihe Meriç, Varlık Dergisi, Sayı1089, Sayfa 10-12, Haziran 1998

Necati Mert'in Nezihe Meriç'i değerlendirişii daha farklıdır:

“Nezihe Meriç,şehirli veya sonradan şehirli,yoksul veya orta gelirli,mutsuz ve çoğu da kadın veya öğretmenleri anlattı hep.İnsanın olaylar karşısındaki davranışlarını ,olup bitenden etkilenişlerini yazdı.Olayı geride tuttu.Bu yüzden Sait Faik çizgisinin öteki yazarları gibi izlenim,anı ve çağrışımlarla yürüttü öyküsünü.Fiillerden çok sıfatlardan,imgelerden,benzetmelerden yararlandı.Başlangıçta halk deyimlerine hatta argoya da yer veren sade dili kullandı,giderek öz Türkçe'yi yeğledi; ama dile özeni hiç bırakmadı.”⁸

Bu bölümde son olarak Ömer Lekesiz'in Nezihe Meriç'e bakışına yer vermek isterim.

“Öyküye başladığı yıl itibarıyla,alışılmış popülist/romantik kadın yazar tipinden,toplumsal bir sorun olarak kadın durumlarını önceleyen bir kadın yazar tipine evrilişii temsil eden Nezihe Meriç,yenilikçi toplumsal hayatın içindeki tutarsızlıkları,çelişkileri irdeleyen bir öykücü kimliğiyle öne çıkmakla kalmamış, kadın hayatını, aşk ızdırıp ve aşk acılarının ötesinde ,toplumsal hayatı doğrudan etkileyen sorunlarla birlikte edebiyat gündemine aktararak, kadın yazar bakış açısını sanatsal gerçeklikle bütünleştirmiştir” ,değerlendirmesi de Ömer Lekesiz'in görüşünü özetler.⁹

Nezihe Meriç'in Çocuklar için Yazdığı Eserler:

Nezihe Meriç'in çocuklar için yazdığı eserler giriş bölümünde sunulmuştur. Bu ödevin kapsamına Alagün Çocukları'nı roman olduğu için dahil edilmedi.

6 kitaptan oluşan Küçük Bir Kız Tanıyorum dizisini A.Ü Eczacılık Fakültesi Türk dili okutmanı Hüseyin Özçelebi, 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda sunduğu “Çocuk Edebiyatı Eleştirisi bağlamında Nezihe Meriç'in Çocuk Kitapları” başlıklı bildirisinde **irmak roman** olarak nitelendirmişse de kanımca bu dizi, temasal bütünlüğü olan bağımsız öykülerden oluşan bir dizidir. Dizinin sonuna kadar Ayşe isimli kahramanın büyürken yaşadığı değişik durum ve ruh hallerini öykü öykü izleriz.

Nezihe Meriç roman öykü farkını nasıl değerlendirdiğini 2006 yılında Kitap-lık¹⁰ dergisinde yaptığı bir söyleşide şöyle açıklıyor:

“Evvvela bir coğrafya var.O coğrafyanın belirlediği bir insan var,bir toplum var.Toplumun belirlediği bir insan var.Önce o toplumu,o toplum neler geçirmiş;yakın tarihini,konu komşusunu;dünyada olup biten karşısında tutumunu öğreniyorsun:Ondan sonra o toplumun belirlediği insanı anlamaya,görmeye kendinden başlayarak o insanı hissetmeye çalışıyorsun.O insanı iyice anladığını sandıktan sonra,-ki anladık diyelim-evrensel boyutları içinde görüyor ve o insanın bir halini aksettiriyorsun.Bir halini yazıyorsun.Ben öyküyü böyle anlıyorum.O insanı bütün bu söylediğim gelişimin içinde ,uzun uzun yazarsan-uzun kısa dememek lazım yalnız burada-yaşamı içinde,yaşayışını,gelişimini ayrıntılarıyla yazarsan bu roman oluyor.Bir an'ını yazarsan bu öykü oluyor.”

Yazar, aynı zamanda *Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında* isimli ilk kitabın ilk öyküsünün sonunda bize bir açıklama yapıyor.

⁸ Mert,Necati,Modern Öykünün Serüveni,Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı,Sayfa 109,Sayı 46-47,Hece Yayıncılık,Ekim-Kasım 2000

⁹ Lekesiz Ömer,Yeni Türk Edebiyatında Kadın Öykücüler,Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı,Sayfa127,Sayı46-47,Hece Yayıncılık,Ekim-Kasım 2000

¹⁰ Nezihe Meriç ile Söyleşi,Kitap-lık Dergisi,Sayfa 56,Sayı 92,Mart 2006

“İşte bu öyküler, adı Ayşe olan, bu minik, sevgili çocuğun, başının çaresine nasıl baktığının, okul öncesi bir yılda, evde yalnız yaşamayı nasıl başardığının öyküleri.”¹¹

Bu açıklamadan sonra incelemeye konu olan 6 kitaplık toplam 88 kısa öykü içeren *Küçük Bir Kız Tanıyorum* dizisinde yer olan öykülerin konularına değinmek ve oradan temasal bütünlüğe ulaşmak isterim.

Küçük Bir Kız Tanıyorum dizisi, çalışan anne-babası olan Ayşe isimli kahramanın altı yaşından oniki yaşına kadar olan yaşamında, onu etkileyen olayları ve bu olayların iç dünyasına nasıl yansıdığını anlatır.

Öykü konuları yaşam kadar çeşitlidir.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında kitabında, Ayşe'nin yeni bir eve taşınmasını, anneannesi ve babaannesi ile ilişkilerini, apartman komşularına yeni bir bebeğin gelişini, Ayşe'nin babaannesinin evine yaptığı düşsel geziyi, bakıcısı Gülizar Teyze ile evcilik oynamasını, komşuları ile ilişkisini, sokağı ile ilişkisini anlatır Meriç.

Bir yıl geçip, Ayşe yedi yaşına geldiğinde ilk kez okula gidiş, yeni arkadaşlar, yeni okul çantası heyecanı, ilk kez okuması, kendine ait ilk kitabı seçmesi, küfürle tanışması ve bunu yersiz kullanıp başının derde girmesi, annenin hastalanışı, Ayşe evde yalnızken aniden elektrik kesilmesi, şiirle ilk kez karşılaşması öykülerin konularını oluşturur.¹²

Ayşe sekiz yaşına gelince, yaş günü, akran incitmesi, ders yükü, karne, arkadaş ölümü ve acı,²³ Nisan töreni, diğer bir ifade ile tipik bir okullu çocuk yaşamı, öykülerin konusunu oluşturur.¹³

Ayşe dokuz yaşına girdiğinde ev sahipleri oturdukları evi satmaya karar verir. Yeni ev arama telaşı, annenin sinirli halinin Ayşe'ye etkisi, sınıf arkadaşı Murat'ın Ayşe'ye duyduğu ilk aşk, annesi ile tartışma ve Ayşe'nin özür mektubu, yeni bir ev alışları bu yaşın öykü konularıdır.¹⁴

Ayşe, on yaşına geldiğinde sokakta oynanan oyunlar, aileler birbirine kırıldığında çocukların tutumu, Ayşe'nin özel öğretmeni, dedikodu, şiir okuma sevgisi, yeni kardeş haberi büyüyen Ayşe'nin yaşamının konularıdır.¹⁵

Ayşe ,onbir yaşında olunca, konular daha da çeşitlenir. Türkçe'yi kirleten yabancı sözcükler, yine şiir, dil, yeni doğacak kardeş nedeni ile endişeleri, sıkıntılı günün ardından üretilen sevinç, tatil hayali, ilk kez okul yemekhanesinin dışında arkadaşları ile yemek yemesi, ilk kez bir miting görüp sorgulaması hep tatlı tatlı öykülenir.¹⁶

¹¹ Meriç, Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında*, YKYayıncılık, 1992

¹² Meriç Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında*, YKYayıncılık, 1992

¹³ Meriç Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında*, Alkım Yayınevi, 2003

¹⁴ Meriç Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında*, Alkım Yayınevi, 2003

¹⁵ Meriç Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında*, YK Yayınevi, 1999 (ikinci baskı)

¹⁶ Meriç Nezihe, *Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında*, YK Yayınevi, 1999 (ikinci baskı)

Son kitapta Ayşe oniki yaşına gelmiştir. Ayşe'nin ilk yalanı ve bunun peşinden gelen suçluluk duygusu, ilk bağımsız olma isteklerine aile tepkileri, Ayşe'nin yeni bebeğe abla olmayı öğrenme serüvenleri, Ayşe'nin yazar olmaya karar vermesi, Ayşe'nin evinde geçimsizlik yaşayan arkadaşı, Ayşe'nin arkadaş seçimini sorgulaması, Ayşe'nin bu seferde ressam olmaya heves ettiği, sonbahar yaprakları ve doğa sevgisi son kitabın öykü konularını oluşturur.

Tüm kitaplar bir bütün olarak düşünüldüğünde, *Küçük Bir Kız Tanıyorum* dizisi bir küçük kızın altı yaşından oniki yaşına kadar olan döneminde büyümeyi öğreniş sürecini anlatır, diyebiliriz. Acısı, tatlısı, sevinci, üzüntüsü, neşesi, korkusu, merakı, çekingenliği, sorumluluğu, sorumsuzluğu, dürüstlüğü, yalanı, kızması ya da kendine kızılması, yaşamını güzelleştiren unsurlardan sanat ve doğaya bakışı, arkadaşları ile ilişkileri, anneanesi ve babaanesi ile ilişkileri, okul yaşamı, tabii bir de güzelim yemekleri ve eşlik eden sohbeti, kısaca çalışan anne ve babası olan bir küçük kızın yaşamının tüm halleri bu dizinin temasını oluşturur.

Temayı bir tümce olarak özetleyecek olursam Küçük Bir Kız Tanıyorum dizisi Ayşe isimli bir kızın yaşama sevincini ve yaşam hallerini anlatır, diyebilirim ve bir noktada İnci Enginün ile tamamen hemfikir olurum. Onun da dediği gibi yazar tüm kitaplarında olduğu gibi bu dizide de yaşamın en zor anlarında dahi çevremizi saran nice güzellikler ve sevgi dolu insanlar olduğunu hep hissettirir.

Ana temayı böyle özetledikten sonra bir alt tema olan şiir sevgisini Nezihe Meriç'in nasıl geliştirdiğini örneklemek isterim.

Şiirin yaşama güzellikler kattığını Nezihe Meriç ilk kez *Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında* kitabındaki “Şiir” başlıklı öyküsü ile sezinletir. Bu öyküde Ayşe, yan balkonda oturan komşu abla ile sohbet ederken ona ‘ne okuyorsun?’ diye sorar ve abla Ayşe’ye bir şiir okur.

“Bir kuş gagasından düşme
Bu incir ağacı kayada.
Çalıyor denizin kapısını
İncir sepeti ayaklarının ucunda.
Cam açık ,perdeler uçuyor
Ev var, kayık var
Evde kimseler yok.”

Şiirden sonra Ayşe'nin duygulanımı şöyle yansıtılır:

“Ayşe neye uğradığını bilemiyor. Yüreciği pırpır çırpınmaya başlıyor. Denize güneş vurmuş. Işıl ışıl! Ev orada, biliyor. Hayır görüyor, görürü gibi oluyor. İşte orada yamaçta bir ev var; bu çok hoş, düş gibi bir duygu, Ayşe böyle bir ev biliyor sanki. Denizi de biliyor, ağacı da. Evde kimse yok öyle mi? Ama uzakta olamazlar. Pencere açık, perdeler uçuşuyor. Ne sevinç bu, ne anlatılamaz duygular ah! Küçük kız ne yapacağını bilemiyor. Güler ablasına bakakalıyor. Sevinçten gözleri doluyor. Güler abla da öylece gülümseyerek ona bakıyor.”

Bu öyküde yazar ilk kez şiirle tanışan Ayşe'nin sevinçle pırpırlanan yüreğini okura sezinlettikten sonra ikinci kez şiir temasına *Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında* kitabında yer alan "Gül ile Diken" öyküsüyle dönüyor. Önce Ayşe'nin oturduğu sokağın cennetten bir köşe olduğunu vurguluyor sonra bu güzel sokağın yarattığı duyguları ancak ozanların anlatabileceğini söylüyor.

"Bu duygular nasıl şeylerdir diye sormayın.Tam anlatamam.Bunu ozanlar biliyor.Ah!Şiir okumak bu duygularla donanmak ne güzeldir.Bakın bunu da tam anlatamam.Anlatamam da ,buraya bir şiir kondurabilirim.

"Git kırdı bir ot bul kendince,
Başka bir dünyada kökleri,
Çiçek erince bakakalmış.
Hani dingin vapur dumanını bilirsin,
Köşe bucak duran sabahleyin,
Gökten inen sessizlik gibi.
Kutsa onu,hiçbir şey deme,
İnsan öğrenmek için yaşar."
(Melih Cevdet Anday)

Ah! Ne güzel!Aa,sahi mi?Sahi tam anlayamadınız mı?Olsun.Gene okuyun;dönüp dönüp okuyun.Ne diyor bu ozan diye düşünün.Yumun gözlerinizi.Dinleyin.Sakın,hiçbir şey duymuyorum demeyin.Şiirler gilerle doludur.Bir gün o gizleri tılsımlı kapıları açılacak size,inanın.Ünlü bir adam,
"Sanat,insanın kendine verebileceği en yüksek sevinçtir" demiş.".....

"Ah bu ozanlar! Dünyaya bir ozan gibi bakmak! İşte yaşamı güzelleştiren, acılara dayanmayı sağlayan güç bu. Şu Ayşe'ye şiiri sevdirebilirim dünyalar benim olacak."

Görüldüğü gibi açıkça niyetini ortaya koyan yazar, temayı biraz daha geliştirmiş,dozu arttırmış ancak öykü içinde hemen başka bir olaya geçmiş ve okuru bunaltmamıştır.

Şiir konusuna *Küçük Bir Kız Tanıyorum Onbir Yaşında* kitabında yer alan "Şiirlerozanlarşiirlerozanlar" öyküsü ile yeniden dönülür.

Sınavlara hazırlanmakta olan Ayşe'nin özel hocası Tayfun Şey Ayşe'ye beş altı tane şiir kitabı getirmiştir.

"Bunları karıştır"dedi. "Hepsini bir elden geçir.Orasından burasından oku.Ayırdına varmadan bazılarını seçeceksin.Onların,o ayırdıklarının üzerine düşün.Beraber çalışacağız sonra.Şiir nasıl okunur,nedir ne değildir falan.."

Ayşe kitabı karıştırdıktan sonra annesine beğendiklerini okur.Bu bölümde Matsuo Başo'dan üç haiku örneklenir.Daha sonra Yahya Kemal Beyatlı'nın

"Körfезде durgun suya bir bak göreceksin
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde" dizesini okur Ayşe, annesine. Anne,"Peki, sen bunu anladın mı şimdi?" diye sorar. Ayşe de Bodrum'da bir lokantada otururken denizin dibine baktığını ve orada sanki bir eski zaman kenti varmış gibi hissettiğini anlatır.

Anne ile Ayşe'nin sohbeti sürer. Ayşe Tayfun Şey'in ona Türk şairlerinden seçme şiirler önerdiğini söyler. Oktay Rıfat, Orhan Veli, Melih Cevdet, Cemal Süreyya, Turgut Uyar, Edip Cansever, Pir Sultan, Karacaoğlan, Metin Eloğlu, Can Yücel, Gülten Akın, Hilmi Yavuz, Özdemir İnce, Metin Altıok, bu sohbet sırasında adı geçen şairlerdir. Ayşe annesine şiir sevip sevmediğini sorar. Anne, Jacques Prevert'in Canım Yaz Ayları şiirini ezberden okur. Sonra bir şiir daha okur, ama şairin adını unutmuştur.

“Aralanıyorsa kapınız
Kimi zaman kendiliğinden
Tepeden tırnağa yeşil
Ağacın ruhudur gelen”

Ayşe, bu şiiri dinler dinlemez babaannesinin avlusunda otururken mutfağın kapısının bu şiirdeki gibi azıcık gıcırdayarak açıldığını anımsar ve ekler.

“Ben bunu çok iyi biliyorum: Ah ne güzel, demek ki ağacın yeşil ruhu geliyor. Ayyy!”

Anne, Ayşe'ye Orhan Veli'nin Dalgacı Mahmut şiirini okur, küçük kız çok bayılır bu şiire ve ezberleyip Tayfun Ağabey'e sürpriz yapmaya karar verir. Öykü Cahit Külebi'nin bir şiiri ile sonlanır. Bu arada akşam yemeği kaynamıştır, aile köfteciye gider. Bu öykü on sayfa sürer ve tüm dizinin en uzun öykülerinden biridir.

Açıklandığı gibi, Nezihe Meriç yaş grubu özelliklerini dikkate alarak, yaşam sevinci yaratan bir unsur olarak şiir sevgisini önce tanıtmış, ikinci öyküde geliştirmiş, Ayşe onbir yaşına geldiğinde de örneklerle çeşitlenmiş ve izi sürülecek şairlerin ipuçlarını vererek sonlandırmıştır.

Nezihe Meriç, tüm öykülerinde anlara ya da olayların Ayşe üzerinde bıraktığı duygusal izlere yoğunlaşır. Öyküler hep umut doludur. Yarattığı kurmaca ailede anne Selin Hanım, babaya göre daha baskındır. Anne; Ayşe'nin tüm sorularını bir birey olduğunu hiç unutmadan, bir bireye gösterilen saygıyla yanıtlar. Anne ve baba birbirlerini çok severler ancak babanın rolü göreceli olarak daha etkisiz yansıtılmıştır. Ayşe karakterinin geliştirilmesi bu ödevin konusu olmadığından detaylı değinmiyorum, ancak Ayşe olumlu ve olumsuz yönleri ile çizilmiş etli canlı bir karakterdir. Paylaşımca, duygulu, sevecen, kitap düşkünü, yalnız bir apartman çocuğudur.

Nezihe Meriç'in Dili ve Üslubu:

Tüm öykülerdeki en belirgin özellik yazarın konuşur gibi yazmasıdır. Seçtiği sözcüklerde okurunun yaş grubu özelliklerini dikkate alır. Altı yaş için yazdığı öykülerde kısa tümceler, somut imgeler kullanırken, onbir-oniki yaş öykülerinde tümce yapısı yine basitliğini korumuş; duru, yalın açık anlatım değişmemiştir. Değişen soyut konuların da öyküye dahil edilmesi olmuştur. İnsan hakları, siyasal suç, şiir bu konulardan birkaçıdır.

Nezihe Meriç, yansıtımlı sözcükler kullanmayı sever. Tüm kitaplarında onlarca örnek bulmak mümkündür. Burada rasgele seçtiğim, *Küçük Bir Kız Tanıyorum On yaşında* kitabından derlediğim örnekleri sunuyorum:

Avurtlarını şişirerek fuuuuyluyor. (Sayfa 15)
Püf püf sigara içişi, hızlı hızlı pat pat yürümek (Sayfa 20)

Kalın sesiyle hoğoh hoğoh gülüyor.(Sayfa 63)

Ağaçlar hışıl hışıl dalgalansın. (Sayfa 66)

Birkaç örnek de *Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında* kitabından verirsek,

Elmayı bir ısırır,hışfırışt diye sulu bir ses çıkar.(Sayfa 59)

Bir yanı çağla yeşili olan kavak yaprakları ifil ifil iffilderler.Hışıl hışıl hışıldarlar.(Sayfa 67)

Nezihe Meriç üslubunun üçüncü belirgin özelliği atasözleri ve deyimlere verilen önemdir. Bu tutumuyla çocuğun dil gelişimine ve ana dilinin güzelliklerini duyumsamasına çok önemli katkı yapar.

Yazarın, öykülerinin arasına serpiştirdiklerinden birkaç örnek kitap adı belirtilmeden şöyle sıralanabilir.

Papağan gibi yinelemek, yangına körükle gitmek,ayakta uyumak,ortalığı yangın yerine çevirmek,akıllarına kurban olmak,zevkten dört köşe olmak,Türkün gözü aldadır,ödü patlamak,başının üzerinde yeri olmak, yer cücesi,zilli düdük,ekmek arası curcuna,Cahil adam bulanıktır,durulmaz,yüreğini şişirmek vbg.

Nezihe Meriç hem deyiş zenginliklerimizi öykülerine yansıtır hem de kurduğu öykülerle anlatım bozukluklarına ve dilde yabancılaşmaya değinir.

Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında kitabındaki “Bu Ev Kimin Evi” öyküsü ile “Ah Bu Yabancı Sözcükler” öyküsü yazarın bu yönünü örnekler.

Özetle Nezihe Meriç dil bilinci olan ve çocuklar için yazması çocuklar için bir şans olan bir yazarımızdır.

Nezihe Meriç’in Çocuk Öykülerine Yapılan Eleştiriler:

Meriç’in öykülerine yapılan eleştiriler onun çocuk öykülerine yapılan güzellemelelere kıyasla nazar boncuğu düzeyinde kalır.

Hüseyin Özçelebinin eleştirileri ikidir.¹⁷

İlki kitap boyunca neredeyse her sayfada yinelenen “ay” ünlemine ilişkindir.

“ Ay ,ünlemi bu ırmak romanın neredeyse hemen her sayfasında yinelenir.Bu ünlemin gereğinden çok yinelenmesi,bir yandan çocuğun heyecanlı,coşkulu bir çocuk olduğunu gösterirken,diğer yandan da bize göre metnin sakatlanmasına yol açar”.

İkinci eleştirisi çocuk eğitimi konusundadır:

“Çocuğun eğitimi konusunda Meriç’in yanlışları da vardır. Çocuğun yanında babanın pipo içmesi,anne ve babanın rakı,şarap,bira içmeleri,konyak ısmarlamaları içkiyi olumlama anlamı taşımaktadır.”

¹⁷ Özçelebi, Hüseyin, Çocuk Edebiyatı Eleştirisi Bağlamında Nezihe Meriç’in Çocuk Kitapları,2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri Kitabı,Sayfa 319-326,A.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları No:203,2007

Selahattin Dilidüzgün ise inceleme konusu diziye bir eleştiri getirmemiş, onun eleştirisi Dur Dünya Çocukları Bekle öykü kitabındaki sekiz öyküden birine, Selin Adında Bir Çocuk öyküsüne olmuştur. Dilidüzgün, çocuğun gerçeklerini kavramadan çocuğa yaklaşan anne babaları eleştirel bir gözle öyküsüne yansıtan yazarın bu öyküsünü çocuk alımlama düzeyinin ötesinde bulur.¹⁸

Benim getireceğim eleştiri ise annenin kızdığı zaman kullandığı terslenme biçimine ilişkindir. “Aaaa Ayşe! Aptallık istemem.” ya da “Zevzek zevzek konuşma” biçiminde terslenmelerin ülkenin bir çok hanesinde günlük yaşamda kullanılan gerçekçi deyişler olduğunu bilmekle beraber yazarın daha az onur kırıcı terslenme çeşitleri seçebileceğini düşünüyorum.

Sonuç:

Çocuklar için biri roman diğerleri öykü olmak üzere toplam dokuz eser vermiş olan Nezihe Meriç, eserlerinde yaşama sevinci teması çevresinde, küçük mutlulukları, aile yaşamının ve okul yaşamının değişik hallerini, düşünen, sorumlu, dil bilinci olan, düş gücü gelişmiş, okurları göz önüne alarak üretmiştir. Eserlerinde çocuğu birey olarak ele alır. Yaklaşımı otoriter değildir. Amacı çocukları düşündürmek ve sevgi ilişkilerine duyarlı kılmaktır.

¹⁸ Dilidüzgün,Selahattin,Çağdaş Çocuk Yazını,Sayfa 73,Morpa Kültür Yayınları,2004